

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

231. An quando mulier prudenter put auit maritum mortuum esse, si fornicata sit, & vir superueniat, possit ex hoc ipso petere diuortium? Et quid quando existimans cum, cum quo rem habuit, esse ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76405](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76405)

vixori petenti negare: Ego sanè saluo meliori iudicio, non nimis asperum, aut rigidum putare esse talem virum, qui non solum à cæteris aliis actibus cum ea abstineret, sed à coniugis impudicæ consortio se subduceret. Vt interim omittam, non nimis temerarij suspicaturum virum, talem foeminam in huiusmodi tactibus deprehensam, vterius non modò fore progressuram, si occasio detur, sed iam prius fuisse progressuram. Verùm hæc omnia relinquo in medio aliorum iudicio, maximè iudicium Ecclesiasticorum, ad quos pertinet, si res ad forum externum deferatur de simili diuortio faciendo, aut nõ faciendo pronũciare.

2. Quod si pollutionis tam in viro, quàm in foemina coniugatis cum complice probentur, aut nota sint fuisse, non video ita facillè quomodo possint ij Auctores asserere non licere ob eam causam diuortium facere. Quamuis autem Christus solum assignauerit fornicationem pro causa dimittendi, non idè affirmandum est solum eam causam sufficere, cum omnes, aut perique concedamus (vt videbimus) etiam propter sodomiam, aut bestialitatem posse fieri diuortium, & talia nomine fornicationis comprehendendi censetur, ergo etiam pollutio cum alia persona poterit comprehendi. Hucyque Dicastillus.

3. Sed aduersus illum stant communiter Doctores, Bufenbaum in *medulla Theol. moral.* l. 6. tr. 6. cap. 2. dub. 3. Sanchez *lib. 10. disp. 4.* Pontius *lib. 9. cap. 16.* Coninch *disp. 34. dub. 1.* Perez *disp. 56. sect. 1.* quibus adde Doctores quos citat, & sequitur Leander *de Sacram. to 2. sr. 9. disp. 6 q. 8. 9.* & 10. cum Ioanne de Soria in *epilogo summæ part. 2. tr. 1. sect. 3. disp. 10.* §. circa diuortium, Martino de San Ioseph in *mon. confess. tom. 1. lib. 1. tract. 57. de matrim. v. 4.* & alijs qui negant contra Dicastillum ius diuortij consistere in iniuria facta coniugi, sed solum in diuisione carnis, quæ non accidit in supradictis casibus.

4. Ex his inferitur decisio casus curiosi; An concubitus consummatus cum foemina mortua præbeat causam ad celebrandum diuortium? Affirmabunt, qui affirmant peccatum mollitiei tam viri, quàm vxoris esse causam iustam diuortij, vt Dicastillus *vbi supra.* & alij. At ego respondeo non præbere causam ad diuortium celebrandum. Quia præfatus concubitus non est propriè fornicatio, sed concubitus cum statua mulieris: vnde huiusmodi accedens, nec vnitur alteri, nec diuidit carnem suam cum tertia persona. Ita Leander *supra quæst. 522.* qui citat Sanchez, Bonacinam, & Filiucium.

RESOL. CCXXXI.

An quando mulier prudenter putauit maritum mortuum esse, si fornicata sit, & vir superueniat, possit ex hoc ipso petere diuortium?

Et quid, quando existimans eum, cum quo rem habuit, esse proprium maritum, aut si per vim absolutam cogitur, & opprimitur ab alio?

Et an quemadmodum maritus carnaliter cognoscendo eius uxorem post adulterium ab ea commissum, censetur remisisse adulterium quoad effectum petendi separationem matrimony, ita & contra vxor patiendose carnaliter cognosci à marito adultero, &c?

Et in textu huius Resolutionis cursum apponuntur septem casus, in quibus notatur licere diuortium ob alias causas præter adulterium, sed hæc separatio non debet in perpetuum fieri: Ex part. 1.1. tt. 5. & Misc. 5. Ref. 47.

Sup. primo, §. 1. **A**ffirmatiuè respondet Dicastillus *de Sacram. tom. 3. tr. 10. disp. 10. dub. 3. n. 39.* vbi sic ait: Quando vxor tantum materiale adulteriũ commisit, non existimans eum, cum quo rem habuit esse proprium maritum, aut credens esse mortuum, non est sufficiens causa faciendi diuortium. Item quando per

vim absolutam cogitur & opprimitur ab alio. Ratio est, quia in his casibus nulla formalis culpa, vel iniuria contra fidem matrimonij committitur. Vnde par non est, quòd aliquid detrimenti patiatur absque vlla sui culpa. Hanc doctrinã pro illo casu, quo vxor accessit ad alium, cum quo matrimonium cõtraxit inualidum quidem, sed bona fide, verissimam puto non minus, quàm pro casu, quo per vim absolutam præcisè cogitur, & pro casu, quo prudenter putauit illum, quem admittet, esse proprium virum. Tamen pro casu, quo illa, licet formaliter adulterium non commiserit, tamen formaliter fornicata est, nempe quando prudenter putans maritum longè absentem obiisse, cum alio fornicata est, sciens illam esse fornicationem, putans tamen non esse adulterium: non videtur tunc ita certum non posse maritum ab illa diuertere, si postea superueniens id sciat, maximè, si illa etiam prolem suscepisset, vel prægnans esset ab amasio. Durissimum namque videtur hominem (maximè honestum, ac nobilem) si non adulteram formaliter, saltem formaliter & propriè fornicariam, aut etiam illegitimè prægnantem admittere. Vnde saluo meliori iudicio, mihi non videtur improbabile, saltem si res sit nota, vel publica, non teneri cum tali vxore cohabitare: neque enim videtur cum tanto suo dedecore obligari ad eam cohabitationem, maximè in ijs Regionibus, in quibus turpe est talem vxorem admittere, aut habere. Nam cum lex cohabitationis, aut tori non ita strictè obliget, quin vel propter magnum damnum euadendum, vel propter aliquam aliam vrgentem causam, censetur quis ab ea obligandus; quandoque liber: non video cur talis hæc causa non sit, scilicet, vt euitet illam ignominiam, quam in sua patria, & vbi notus est, subiret, maximè si non facillè in aliam simul cum vxore migrare posset, sed solus ipse. Neque ad illam secum adducendum magnis sumptibus, vel laboribus videtur in tali casu obligandus; satis enim est, quod quantum fieri potest, non omnino vxoris curam relinquat: sed de necessarijs ad vitam transigendam prouideat absens, quin cogatur secum præsentem habere mulierem non castam, & iusti doloris perpetuam causam. Verùm hæc aliorum iudicio relinquo, solumque meam sententiam sincerè volui explicare, quam liberius affirmarem. Ita Dicastillus.

2. Sed puto non esse recedendum à negatiua sententia, quam præter alios tuctur Ioannes Præpositus in 3. part. *D. Thom. quæst. 5. de insolubilitate Matrim. dub. 12. n. 92.* vbi sic asserit: Dicta intelligitur quando pars peccauit: si enim sit immunis à culpa, non potest dimitti, vt si fuerit vi oppressa, si cognita ab aliquo fingente se esse eius maritum, cuius dolum non potuerit deprehendere, si adhibita diligentia bona fide existimari maritum obiisse, ideoque alteri matrimonio iuncta est, & ab eo cognita: immò idem dicendum videtur etiam cum alio fornicetur, quia talis actus non continet formaliter violationem fidei coniugalis. Ita ille; cui adde Layman *lib. 5. tr. 10. cap. 7. n. 13.*

3. Sed hic obiter quero, an quemadmodum maritus carnaliter cognoscendo eius uxorem post adulterium ab ea commissum, censetur remisisse adulterium quoad effectum petendi separationem matrimony, ita è contra vxor patiendose carnaliter cognosci à marito adultero. Et videtur affirmatiuè respondendum, nam quoad diuortium pares sunt vir, & vxor, & probatur ex natura correlatiuorum, quorum est, vt dispositum in vno censetur in alio dispositum, iuxta terminos *rex. in l. fin. C. de in dict. viduit.* & latè per Franch. in *decis. 180.* vbi refert fuisse decisum in dispositum vno, & correlatiuis, ceteri pariter in reliquis dispositum. Nec obstat dicere, quod Matt. 19. Christus Dominus solius viri mentionem faciat, non tamen illi soli competit ius discedendi ab vxore, sed in hac

secundo, sed ibi additis alijs DD. & hic infra in §. Tertius Quartus, & Quintus.

Sup. hoc in Ref. not. præteritæ, §. vlt.

Sup. hoc late in tom. 8. tr. 6. Ref. 6.

Sup. primo, §. 1. secundo, & tertio contentis in hoc §. ad literã supra in Ref. 263. §. Nota

parte paria sunt iura viri, & mulieris. Solius verò viri, mentionem facit, quod congressus cum Pharisæis id solum postulare: nam, vt patet ex Matth. 19. iij. de solo marito agebant, inquirentes num liceret vxorem qualibet ex causa dimittere.

4. His tamen non obstantibus Aloysius Riccius in *decisionib. Curia Archiepisc. Neapolit. tom. 4. decis. 224. n. 3.* testatur contrarium fuisse decisum in illa Curia, vt scilicet mulier mulierem patiendo se cognosci à marito adultero, non censi illi remisisse adulterium, cuius decisionis ratio fuit, quia non censetur identitas rationis in vtroque casu, & proinde diuersum ius dici debet, & etiam quia conclusio supra enarrata procedit in viro se commiscente cum vxore adultera, vt censetur illi remisisse adulterium, sed non è contra, cum mulier sit in viri potestate, nec sit vxoris corrigere virum, *Graff. decis. aur. cas. conf. lib. 2. cap. 83. n. 6.* & Marceraten. *cit. decis. seu resol. 32. part. 1.* non obstant in contrarium aduersa, quoniam procedunt, vt loquuntur in casu diuerso, & proinde non esse faciendam extensionem argumento *glos. in cap. odia, de reg. iur. in 6.* Hucusque Riccius.

Nota hic obiter, in sequentibus virum non posse vxorem adulteram dimittere.

5. Primus, si vir quoque adulterium commiserit *cap. intelleximus cap. & fin. de adul.* Quia propria delicta mutua compensatione tolluntur.

6. Secundus si vxorem prostituerit, *c. Discretionem,* de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ.

7. Tertius quando vxor bona fide existimans primum maritum esse mortuum, nupsit alteri, à primo dimitti non potest; *3. q. 2. can. cum per bellicam.*

8. Quartus, quando aliquis fraudulenter sub specie mariti illam cognouit, *can. in lectum. 3. q. 4. quest. 2.*

9. Quintus, si vxor vi & violentia opprimatur. *32. quest. 5. can. Proposito,* quia vbi non est culpa, poena esse non debet.

10. Sextus, si post commissum adulterium, vir adulterij confcius eam cognouit *32. q. 5. c. si quis vxorem.*

11. Septimus additur, quando repudiata fuerit vxor ante Baptismum, si ambo ad fidem conuertantur, licet fuerit à secundo viro ante baptismum cognita, priori nihilominus erit concilianda, *c. gaudeamus, de dinortis.* Et ita docent Authores citati, & præsertim Petrus Binsfeldius in *Euchirid. Theolog. Pastor. par. 1. cap. 18. §. 5. concl. 8.*

12. Nota secundò, licere diuortium ob alias causas præter adulterium, quas enumerat præter alios Dicastillus *vbi supr. dub. 5.* per totum, constat ex Trident. *sess. 24. can. 8. de Sac. matr. & ex cap. litteris 13. de restitut. spoliat.* hæc tamen separatio non debet in perpetuum fieri, sicut ea, quæ causa fornicationis, vt ex eodem Tridentino satis colligitur; Itaque in his casibus, & similibus separatio non perpetua fieri potest, quamdiu talia pericula durabunt, præterquam in casu hæresis, de quo ex iuris dispositione separatione esse posse perpetuam, sed subdit Dicastillus *vbi supra n. 69.* non possum non videre aliquas ex his causis vix tuto posse credi certasse omninò. Insanus & furiosus quam facillè solet iterum insanire? venesicium, præsertim venesicæ leuem sexu sermideo, quis tuto credit non redituram ad vesaniam? Qui ita crudelis est, vt subita ira abreptus aliquando periculose vulnerauerit vxorem, sæpè solet ita corripì, quis credit in posterum fore pacificum? Qui coniugem nactus est energumentum, vel atreptitium, & sæpè huic miseræ obnoxium, quis credat penitus liberatum? Ille, cui semel vxor dedit venenum, vnde potest esse in posterum tutus si cibos comedat, quos ipsa parauit, & habitent simul? Itaque in praxi vix potest credi hæc, & similia penitus certasse. Præterea quis vult cogere coniugem innocentem honestissimæ & aut etiam illustrissimæ

conditionis cohabitare eum coniuge infame ob eius læsæ maiestatis, etiam humanæ, cui Princeps tantam vitam condonauit, reliquis bonis, & honoribus spoliato: Vnde quando Christus Dominus designauit imò frequenter contingenti, & omni celeberrima. Non idè exclusit alias, quæ vel perpetue sint, vel tales esse posse prò denter credatur, aut timeatur. Hucusque Dicastillus.

RESOL. CCXXXII.

Aliqua notabilia, & sex casus circa diuortium maritum obseruantur: Ex part. 1. tit. 5. & M. 1. Ref. 17.

§. 1. Nota primò coniugem innocentem post sententiam ex faculitate innocenti expresse, vel tuta non elegerit statum impossibilem cum vita maritali: Ratio est, quia, vt dicebam, sententia diuortij transiens statuta est in fauorem innocentis, vnde tunc ea separatio durabit, quamdiu innocenti placuerit. Doctores quos citat & sequitur Sanchez *lib. 12. disp. 1. n. 3.* quibus adde Reginald. *tom. 2. lib. 31. m. 61.* Gottiertez, *de matrim. c. 120. n. 14.* & alij.

2. Nota secundò coniugem adulterum non posse post diuortium siue priuata auctoritate, siue iudice sententia validè transire ad Religionem, vel licet ad Sacros Ordines inuito innocente, de licentia verò sacro coniugis innocentis, tacita vel expresse, poterit necesse transire ad professionem, vel Sacros Ordines, quod dem de expresse licentia, nulla est difficultas, non tamenque Doctores; de tacita verò dubitari potest, quando censetur facta ab innocente, & commissis mihi placet si post sententia diuortij adulter sapius, & instanter petat ab innocente per se, vel per idoneas interpositas personas reconciliationem, eamque innocens constanter negligat censi tunc facta facultatem ingrediendi religionem, vel transiendi ad Sacros Ordines; imò quotiescumque ex signis aliquibus prudenter colligi potest obfirmatas animas innocentis nunquam admittendi reconciliationem poterit, iuxta citatos auctores, ad religionem vel Sacros Ordines transire: censetur enim concessisse prædictam licentiam, atque adeo postea omnia iam professionem, vel susceperit sacris Ordinibus, non poterit ab innocente reuocari.

3. De ipso verò innocente remanente in seculo, postquam adulter ingressus est religionem, vel Sacros Ordines susceperit, mihi placet non teneri vel religionem ingredi, vel votum castitatis emitte. id enim nullo iure probatur, nam in *cap. sane & c. signis alij, de conuersione coniugatorum,* solum agitur, de voto sic emitteudo, aut ingredienda religione, quando matrimonium est integrum, & illæsum, non verò quando factum est diuortium. Et hæc omnia docet Dicastillus *de Sacram. 1. 3. n. 10. disp. 10. dub. 8. n. 86.* quæ etiam subdit hoc ipsum locum habere in adultero: nam quando innocens ingreditur religionem, vel Sacros Ordines suscipit, non tenetur adulter manens in seculo votum castitatis emitte, aut ingrediendi religionem, quia non comprehenditur propter rationem dictam in casu prædictorum textuum.

4. Nota tertio, plures Doctores putare, maritum teneri dimittere vxorem adulteram que non vult per emendari, esseque mortale, si hoc non faciat. Ita *Leo desma, de mar. q. 62. art. 2. concl. 2.* & alij. Mihi placet non teneri maritum (nisi fortè in rarissimo caso) vxorem dimittere, quantumuis in adulterio (etiam publicè) perisset. Ita Sanchez *ii. disp. 13. dub. 3.* & Pererius *sup. sess. 4. n. 3. & 4.* Ratio est, quia vel reuocatur præcisè ratione adulterij, vel ratione scandalij, vel ratione

ANTON OPERA Tom. I. & II E III

Sup. hoc primò supra in Ref. 22. 4. §. Noranda sunt.

Sup. hoc tertio, quarto, & quinto seqq. supra in §. 1. & 2. huius Ref. & in alio eius primæ nor.

Sup. hoc superius in Ref. 14. §. Notandum tamen, cur sim ad lin. 5. veat. Patet.